Havenhuis Antwerpen, voor of tegen een iconisch gebouw.

Het havenbestuur van Antwerpen vroeg en kreeg een iconisch gebouw. Een gebouw met een grote "beeldkracht", een gebouw dat opvalt op het netvlies en begerig om gefotografeerd te worden. Een gebouw als een logo die een uitdrukking moet zijn van de dynamiek van een wereldhaven, de Europese poort waar Chinezen meer dan welkom zijn. Men moet zijn ambities tonen met een bijzonder gebouw. Voor Peter Swinnen "een perverse folly" en voor econoom Geert Noels "Niet echt mooi en vooral duur".

Het geniale van Zaha Hadid is dat zij perfect wist in te spelen op deze drang naar "landmarks", gebouwen met een vloeiende lijnvoering die als objecten zeer verleidelijk overkomen. Vaak wordt verwezen naar het "Bilbao" effect, het Guggenheim museum in de Baskische hoofdstad Bilbao. Architectuur werd ingezet om een stad op de wereldkaart te zetten, om investeerders en toeristen aan te trekken, om de plaatselijke economie een adrenaline opstoot te geven. Publieke gebouwen kregen plots een nieuwe status en worden ingezet om maximale media aandacht te bekomen. Opdrachtgevers wensen een spectaculaire verschijning om een plaats op te eisen op de catwalk van de gemondialiseerde architectuurscene.

Met de meest performante computersoftware kan men aan de bouwheer presentatie tekeningen aanbieden alsof het gebouw er reeds staat. Tekeningen bij dag- en nacht, bij zonsopgang en zonsondergang, bij zonnig en regenachtige dagen. Wees gerust, er wordt steeds gekozen voor blauwe, heldere lucht zonder wolken! Met deze hightech software is het mogelijk de meest bizarre bedachte vormen uit te beelden. Dit laat ook toe bouwvolumes te tekenen die zweven alsof zwaartekracht en windbelasting er geen vat op hebben, terwijl iedereen weet dat elk gebouw daaraan onderhevig is. Dit streven naar ijlheid alsof een gebouw los kan komen van de aardbodem en kan vliegen is een tendens die reeds jaren de architectuur beïnvloedt. De suggestie van het ontnemen van de reële krachten kan sterke en verleidelijke beelden opleveren, dat is geweten. Maar in de strategie van het verleiden heeft de bizarre vorm meer succes dan een constructie die verbonden is aan de bodem.

Zoals een volledig glazen gebouw vaak wordt geassocieerd met de transparantie die de gebruiker poneert, zo wordt de bijzondere vorm in verband gebracht met de dynamiek van de bouwheer. De fundamentele vraag is of architectuur in staat is om dynamiek te verbeelden, terwijl de geconstrueerde vorm voor generaties een statische verschijning blijft aannemen.

Zelfs zonder kennis van bouweconomie ziet men dat de bijna zwevende constructie van de bouwenbouw van het Antwerps havenhuis een meeruitgave met zich mee zou brengen. De computertechnologie heeft wel bijgedragen tot het uittekenen en de bouw van de stalen constructie. Het was dan ook een hele klus voor het ingenieursbureau Guy Mouton om het zwevend karakter, dat Zaha Hadid en haar equipe hadden bedacht, om te zetten in een concrete constructie. Tekeningen zijn gewillig maar het construeren van een dergelijk gebouw in weer en wind is minder evident. Wij vergeten maar al te vaak, zelfs met de toegenomen prefabricatie, dat een gebouw in feite een maquette is op ware grootte en dit éénmalig opgetrokken. Kan U zich dit even voorstellen bij dit Havenhuis? Na het monteren van de zes stalen elementen werd alles aan elkaar gelast. Duizenden uren in open lucht om de zes delen met elkaar te verbinden. Vergelijk deze activiteit even met het productieproces in de auto industrie!

Dat elk gebouw voor- en tegenstanders heeft ligt voor de hand. Naar aanleiding van de opening van het Havenhuis liet De Standaard vier personen kort aan het woord. Jan Van Hove, de voormalige kunstrecensent van DS, benadrukt dat het een derde landmark is in de Scheldestad, na het Justitiegebouw en het MAS. Hij gebruikt de woorden “spectaculair mooi” en verwijst naar de beelden van schip en diamant. Fernand Huts, de grote baas van Katoennatie, omschrijft het Havenhuis als “een groot architectonisch kunstwerk”. Voor hem is dit Havenhuis, de

top of the bill, een stuk groter dan het Justitiegebouw en het MAS. Voor Huts is het groots omdat iedereen er iets in kan zien, is het nu een diamant of een schip. Voor Peter Swinnen, de voormalige Vlaamse Bouwmeester, is het duidelijk een gemiste kans. Hij omschreef dit statement als overbodig, zelfs als "een perverse folly". Een dergelijk project met grote budget overschrijding versterkt de idee dat interessante architectuur sowieso duur moet zijn en komt bij de publieke opinie over als geldverspilling.

Een vierde opinie gaf de econoom Geert Noels "Niet echt mooi en vooral duur". Deze persoon met een heldere kijk op de economische vraagstukken bekijkt dit bouwwerk als econoom. In zijn commentaar verwijst hij naar een ander gebouw, niet in de Antwerpse haven maar aan de rand van Kortrijk. Vorig jaar werd de nieuwe hoofdzetel van Barco in gebruik genomen, een megagebouw met een cirkelvormig grondplan met statische hellende vlakken om de verdiepingen met elkaar te verbinden. Met het omringend landschap heeft dit ontwerp niets te maken, het staat als een glanzende ronde bonbondoos te pronken. Noels merkt op dat voor 500 ambtenaren 55 miljoen werd uitgegeven, terwijl in Kortrijk voor 1.200 personen een bedrag van 50 miljoen werd geïnvesteerd. Of er nu 1.200 personen werkzaam zijn in dit ene Barco gebouw is voor mij niet duidelijk.

Wat wel duidelijk is, is dat het Barco gebouw er gekomen is zonder wedstrijd en dat het bureau Jaspers, Eyers en Partners de opdracht binnenhaalde door de vele contacten in zowel industriële als bancaire middens. Een privé onderneming mag investeren in wat hen wordt voorgeschoteld. Geert Noels moet zich even de vraag stellen met welk gebouw dit bureau een interessante bijdrage leverde aan het jonge patrimonium in België en in Vlaanderen in het bijzonder. Hun website toont hun productie, het zijn allemaal glinsterende gebouwen op een professionele wijze geproduceerd maar zonder ziel en spirit. Bij hun voorstel voor het nieuw Casino in Middelkerke kan men de vraag stellen wat de bijdrage kan zijn aan de economie van het kusttoerisme. Deze nietszeggende architectuur op een toplocatie aan de zee, daaraan werkt dit bureau mee. Er is een groot verschil tussen een gezonde ambitie en een houding van inhaligheid. Bij de grote hoeveelheid aan opdrachten kan men veel vragen stellen. Mijnheer Noels, met welk gebouw heeft dit bureau Vlaanderen op de kaart gezet? Toch niet met de KBC toren in Gent of het witte huis in Leuven van de KBC in Leuven?

Er is duidelijk een dualiteit. Velen pleiten voor projecten ontworpen door internationaal vermaarde architecten waarmee men de massa media en de professionele tijdschriften kan halen. Gelijktijdig worden er nog meer gebouwen neergezet die ook veel geld kosten en die zielloos zijn, zoals het Barco gebouw in Kortrijk. Moet dit de uitstraling zijn van een spits

technologiebedrijf uit Vlaanderen? Als het moet worden ingezet om visueel te imponeren dan is men wel geslaagd in het opzet.

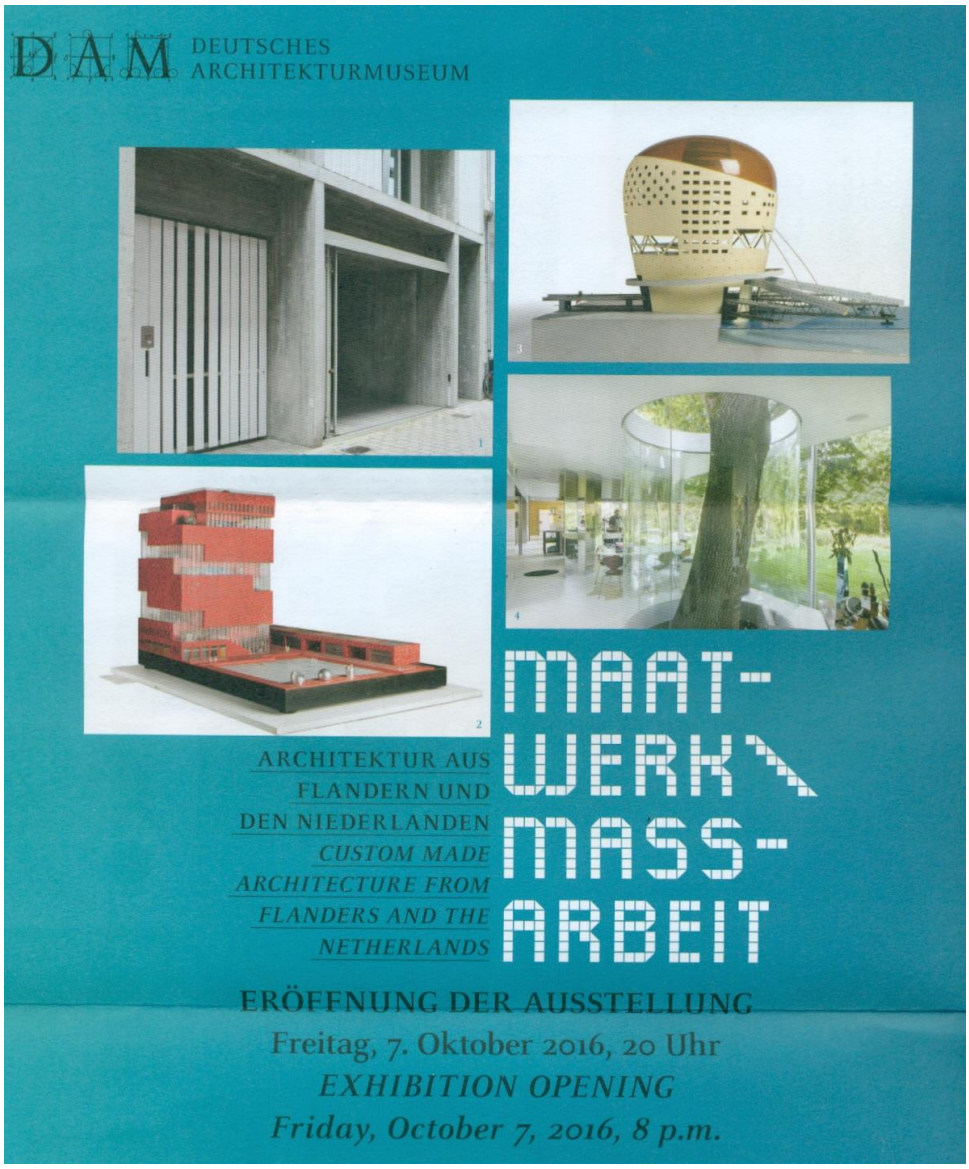

Maar is ook een derde weg die zich profileert in Vlaanderen. Dit komt tot uiting in het recent verschenen Architectuurboek Vlaanderen "Architectuur op maat". Er zijn projecten van een hoog niveau waarmee wij momenteel in het buitenland grote waardering krijgen. Eind deze week gaat in Frankfurt de expositie "Mass Arbeit" open in het DAM, het Duitse Architectuurmuseum. Wat ik weet, het Barco gebouw in Kortrijk werd niet geselecteerd voor deze exposite. Jaspers & Eyers zullen die niet erg vinden; zij werken voor een ander circuit, louter produceren en liefst geen bijdrage leveren tot de architectonische cultuur.

Marc Dubois

4 oktober 2016